

DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ V NUTS 2 REGIONECH ČESKA MEZI LETY 2003–2023

Katedra demografie a geodemografie
Přírodovědecká fakulta
Univerzita Karlova

Filip Čábel, Luděk Šídlo

Kontaktní e-mail:
cabelaf@natur.cuni.cz
ludek.sidlo@natur.cuni.cz

ÚVOD

Demografické stárnutí, které je ovlivněno především zvyšující se nadějí dožití, je velmi často považováno za globální fenomén 21. století. Ačkoliv nemá tento proces v lidské historii obdoby, mělo by být vnímáno jako proces naprosto přirozený. V dnešní době, kdy má většina světové populace přístup k informacím prostřednictvím různých médií, je obzvláště důležité správně interpretovat a vysvětlovat hodnoty ukazatelů demografického stárnutí. Obavy o udržitelnost systémů sociálního zabezpečení v souvislosti se stárnoucí populací jsou nepochybně oprávněné, i když jsou převážně založeny na standardních ukazatelích demografického stárnutí, založených na počtu prožitých let. Tento poster porovnává standardní a alternativní metodiky měření demografického stárnutí, představuje koncept prospektivního věku a aplikuje řadu ukazatelů (včetně nových metrik dosud nevyužitých pro český kontext) na NUTS 2 regiony Česka v letech 2003 až 2023.

RETROSPEKTIVNÍ VS. PROSPEKTIVNÍ PŘÍSTUP

Retrospektivní přístup:

- A) Založen na počtu prožitých let
- B) Hranice stáří stanovena fixně (nejčastěji v 65 letech)
- C) Obtížné porovnání v čase a prostoru

Prospektivní přístup:

- A) Založen na počtu let, které ještě zbývají prožít
- B) Hranice stáří ve věku stanovena dle let, které zbývá prožít (nejčastěji zbývajících 15 let dle úmrtnostních tabulek)
- C) Snadno porovnatelné v čase i prostoru

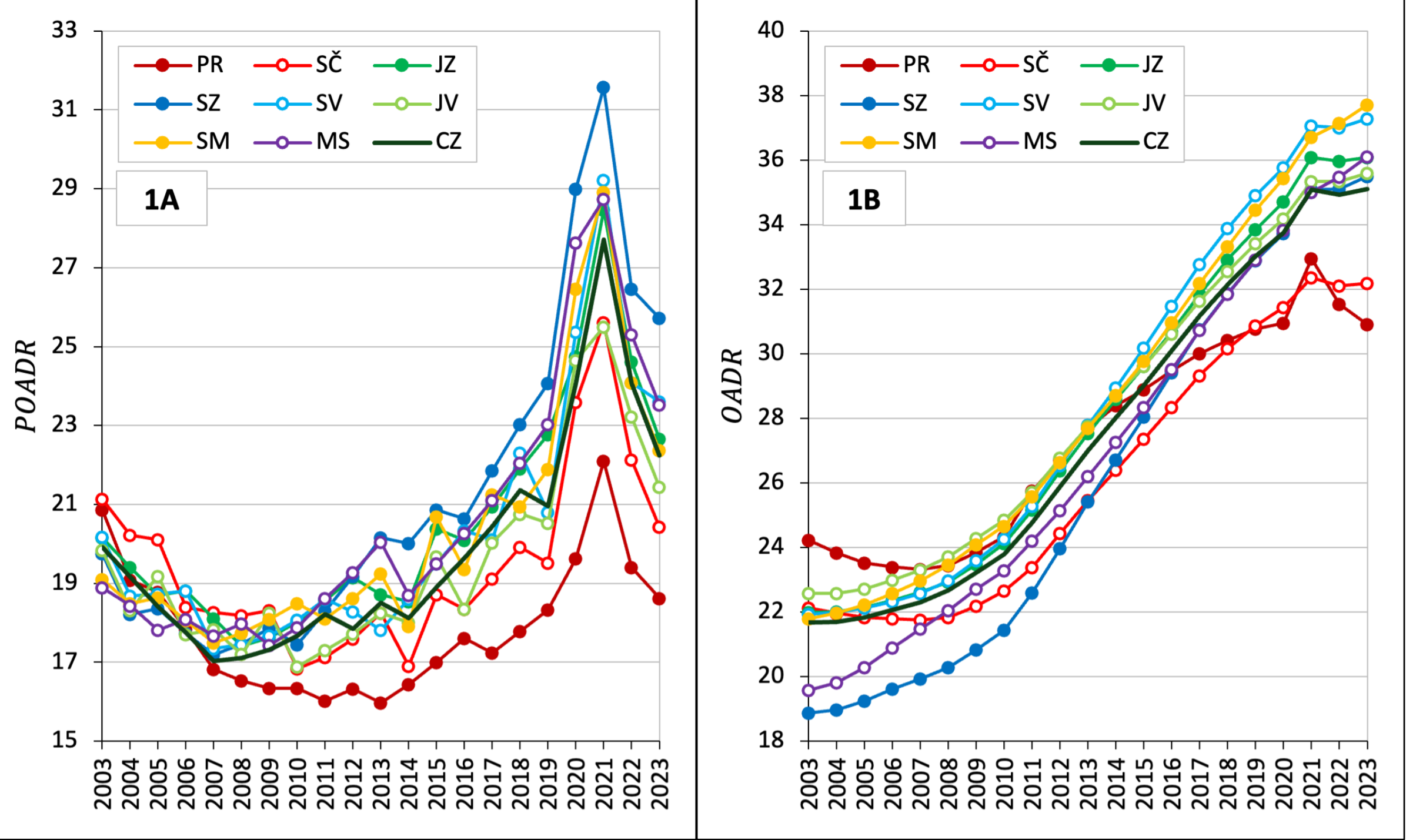
Využití obou přístupů?

Každá osoba má dva věky (retrospektivní a prospektivní), které představují dva rozdílné aspekty stáří, ale zároveň se navzájem doplňují. Samotný princip dvojího věku je již nějaký čas uplatňován i v reálné praxi, např. ve zdravotnictví u vybraných zákroků souvisejících s pohybovým aparátem.

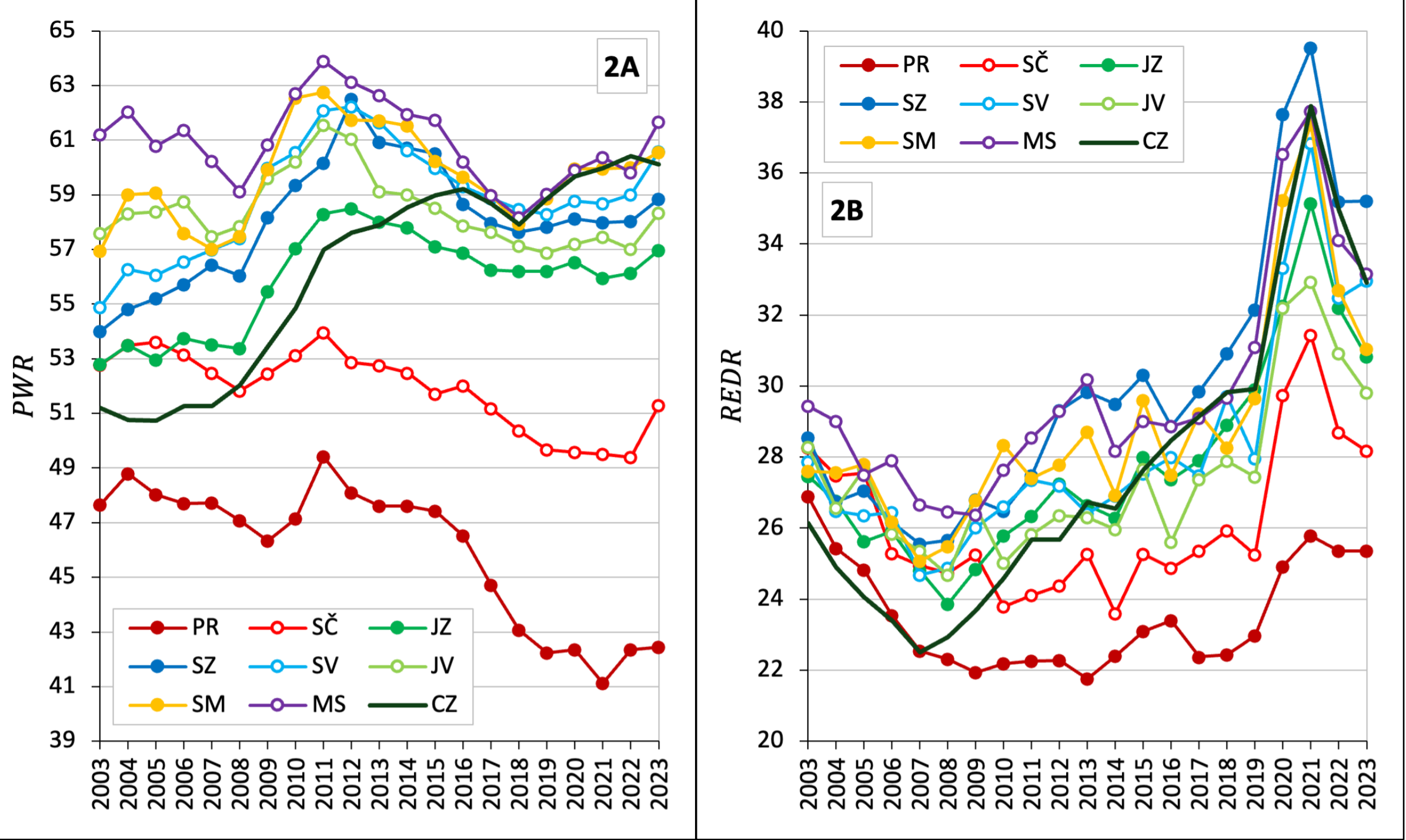
METODOLOGIE

Zkratka	Název	Vzorec
CPA RLE 15-	Konstantní prospektivní věk	$x = x_0 + (z - z_0) \frac{x_1 - x_0}{z_1 - z_0}$
Prop. RLE 15-	Podíl osob se zbývajícím nadějí dožití 15 a méně let	$Prop. RLE 15- = \frac{P_{x_{RLE15-}}}{P} * 100$
PAI	Prospektivní index stáří	$PAI = \frac{P_{x_{RLE15-}}}{P_{0-19}} * 100$
POADR	Prospektivní index závislosti	$POADR = \frac{P_{x_{RLE15-}}}{P_{20-x_{RLE}>15}} * 100$
PWR	Penzisti vůči pracujícím	$PWR = \frac{p_{PENS}}{p_{PE}} * 100$
REDR	Reálný index závislosti starších osob	$REDR = \frac{P_{x_{RLE15-}}}{p_{PE}} * 100$

Graf 1: Prospektivní index závislosti (POADR – 1A) a index závislosti (OADR – 1B), NUTS 2 regiony Česka a Česko, 2003–2023

Graf 2: Penzisti vůči pracujícím (PWR – 2A) a reálný index závislosti starších osob (REDR – 2B), NUTS 2 regiony Česka a Česko, 2003–2023

HLAVNÍ VÝSLEDKY

- Analýza vývoje ukazatelů demografického stárnutí na regionální úrovni v Česku za období 2003 až 2023, konkrétně v regionech NUTS 2, odhalila významné meziregionální rozdíly.
- Rozdílný vývoj retrospektivních a prospektivních ukazatelů – hodnoty retrospektivních zaznamenaly rychlejší a plynulejší nárůst, zatímco hodnoty některých prospektivních ukazatelů v určitých NUTS 2 v průběhu sledovaného období dokonce klesaly.
- Značný nárůst hodnot prospektivních ukazatelů v letech 2020 a 2021 ve všech NUTS 2 regionech (způsobeno pandemií covid-19 a s ní spojenou rostoucí úrovní úmrtnosti především ve vyšších věcích).
- Byly odhaleny přetrvávající rozdíly mezi ekonomicky rozvinutějšími regiony a regiony se socioekonomickými problémy (část pramení z transformace průmyslové základny). Některé z ukazatelů dokonce naznačovaly, že dochází k nárůstu heterogenity mezi těmito regiony.
- Ve všech regionech kromě Prahy a Jihovýchodu došlo v období pandemie covid-19 k poklesu CPA RLE 15– M pod hodnotu 65 let = vyšší úmrtnost mužů.
- Viditelný rozdíl mezi hodnotami ukazatelů POADR a REDR – značí nám diferenci mezi počtem osob v produktivním věku a v placeném zaměstnání

ZÁVĚR

V dnešním světě snadno dostupných informací je společnost ze všech stran ovlivňována názory na vývoj a nutnost řešení problematiky demografického stárnutí. V médiích často převládají negativní postoje způsobené využíváním retrospektivních ukazatelů. Důraz se bohužel často klade pouze na rostoucí hodnoty v čase, bez bližšího vysvětlení, ať už z hlediska příčin rychlého nárůstu nebo souvislostí mezi nimi.

Poster poskytuje nové poznatky o regionálních rozdílech z hlediska vývoje a tempa demografického stárnutí na úrovni NUTS 2 regionů Česka. Ačkoli se na první pohled může zdát, že tyto regiony jsou relativně stabilní a vzájemně srovnatelné, výsledky analýzy naznačují opak. Analýza odhalila významné regionální rozdíly, pokud jde o postup měření demografického stárnutí, a zdůraznila tak nutnost individuálně přizpůsobených politických reakcí na národní i regionální úrovni. Konstruktivní přístup k demografickému stárnutí má potenciál odhalit pozitivnější reakce na různé sociální výzvy spojené s tímto významným fenoménem 21. století.